

Dyrevelfærdshjertet: En mærkningsordning for dyrevelfærd

Niveaudelt dyrevelfærdsmærkning for mælk og oksekød fra opdræt og malkekøer fra malkekvægsbesætninger

Dyrevelfærdsmærkning for mælk og oksekød baserer sig på principperne beskrevet i den generelle niveaudelte dyrevelfærdsordning. Hvert niveau er beskrevet ved en række kriterier. For hvert kriterie er beskrevet hvorfor kriteriet forbindes med bedre dyrevelfærd. Mælk dækker dyrevelfærd for malkekøer og opdræt og kan således også dække oksekød fra malkekøer og opdræt.

Niveau 1: Det gode staldliv

Dækker de vigtigste velfærds-kriterier for kalve, opdræt og køer, der er omfattet af lov om hold af malkekvæg og afkom af malkekvæg, men som endnu ikke er implementeret pga. lange overgangsordninger (2024,2029,2034).

Modtagelse af dyr fra andre besætninger: For dyr, der planlægges at sælges under mærket Det gode staldliv er det kun tilladt at modtage dyr fra andre besætninger, som har samme eller højere mærkeniveau. Det er dog tilladt at modtage avlsdyr fra besætninger der ikke lever op til dette krav.

Malkekøer

Bindestalde: Ikke tilladt

Dyrevelfærd: Opstaldning i bindestald hæmmer kvægets rejse- og lægge-sig adfærd. Køer og ungdyr i bindestald viser flere intentioner til at lægge sig og afbryder lægge-sig-adfærden oftere end tilsvarende dyr i løsdrift, hvilket illustrerer lægge-sig-bevægelsen er hæmmet af opbinding. Opbindingen begrænser dyrenes mulighed for hudplejeadfærd og bevægelse. Endelig begrænser opbinding dyrenes sociale adfærd.

Totalt staldareal: intet krav

Sengebåsedimensioner: Min. 1,25 m x 2,85 m (små racer min. 1,1 m x 2,65 m). Dog er længde hhv. 3,0 og 2,8 m, hvis mod væg.

Dyrevelfærd: For små sengebåsedimensioner hæmmer den karakteristiske fremadgående bevægelse af hoved og krop under rejse-sig og lægger-sig bevægelsen (en ko svinger hoved og krop 60-70 cm fremad under disse bevægelser) og hindrer køerne i at indtage mere komfortable hvilestillinger. For små sengebåsedimensioner reducerer køers liggetid og øger den tid køerne står med kun forbenene i båsen. Både lav liggetid og det at stå med kun forbenene i båsen er disponerende faktorer for klovlidelser.

Strøet leje: Dybstrøelse eller strøet leje. Strøelsesmængden skal være tilstrækkelig til, at lejet uanset underlag, altid er rent, tørt og former sig efter dyrets krop.

Dyrevelfærd: Dybstrøelse af f.eks. sand i sengebåsene eller rigelig strøelse ovenpå madrasser eller måtter i sengebåse bevirker at dyrene ligger i længere tid og at de har lettere ved at rejse- og lægge sig. Køer ligger længere tid i sengebåse med dybstrøelse af halm, savsmuld eller sand end i sengebåse med madrasser med minimal strøelse. Der er en øget liggetid ved at øge strøelsesmængden fra 2 cm til 15 cm sammentrykt halm, og fra 2 til 9 cm sammentrykt savsmuld, oven på en kanalsyet madras. Endelig er der færre haseskader blandt køer i sengebåse med dybstrøelse af halm, savsmuld eller sand end blandt køer i sengebåse med madrasser med minimal strøelse. Det vurderes, at dybstrøelse eller 9-10 cm strøelse vil opfylde kravet.

Kælvningsbokse: Krav om kælvning i enkeltkælvningsboks eller på græs og ophold med kalven i min. 12 timer.

Dyrevelfærd: Når køer kælver indendørs vil anvendelse af enkeltkælvningsbokse sikre at køerne kan kælle uforstyrret. Uforstyrret ko-kalv kontakt de første 6-24 timer efter fødsel giver koen mulighed for at slikke kalven ren, hvilket aktiverer kalven. Da koen de sidste 12 timer før kælvningen rejser og lægger sig mere end dobbelt så mange gange som normalt, stilles krav om dybstrøelse eller minimum 10 cm sammenpresset strøelse i kælvningsbokse for at understøtte denne adfærd og for at sikre et komfortabelt underlag under selv kælvningen. I produktionsafsnit skal malkekøer have adgang til roterende ko-børster af hensyn til hudplejen.

Ædepladser: Maks. 2 køer per ædeplads

Dog maksimalt én ko/æde-plads fra 3 uger før kælvning indtil 12 dage efter kælvning. Ædepladsbredde er minimum 70 cm (små racer 65 cm).

Dyrevelfærd: Minimum ædepladsbredde sikrer at alle køer kan æde på én gang. Overbelægning af foderbordet medfører reduceret ædetid, øget ædehastighed og flere aggressive bortjagninger. Dette gælder for både ad libitum og restriktiv fodring, men virkningen af overbelægning er mest markant ved restriktiv fodring. Når der er konkurrence om foderbordspladsen er det altid de lavest rangerende dyr, der bortjages og kommer til foderbordet sidst. Køer æder typisk i forbindelse med udfodring af friskt foder. Ved ad libitum fodring med fuldfoder selekterer køer i foderet således at de mest energirige foderdele ædes først. Ved overbelægning af foderbordet medfører dette et ringere foder til de sidst ankomne. De negative virkninger af overbelægning af foderbordet ses, når der er mere end én ko per plads, og der er en meget markant virkning af at gå fra 2 køer per plads til 3 køer per plads.

Grovfoder: Adgang til grovfoder i mindst 20 timer af døgnet.

Dyrevelfærd: Stofskiftelidelser kan forekomme ved overforsyning af letfordøjelige kulhydrater, et højt niveau af protein eller sukker og ved strukturfattigt foder. Dette kan medføre sur vom med deraf relaterede produktionssygdomme. Optagelse af store mængder grovfoder, der sikrer den nødvendige drøvtygning, medfører et sundt vommiljø.

Adgang til vand: Fri adgang til frisk drikkevand. Ved anvendelse af drikkekop skal der være maks. 6 dyr/drikkekop. Ved drikkekar maks. 10 dyr/m drikkekar. Min. vandflow til kopper og kar er 10 l/min.

Dyrevelfærd: Fri adgang til frisk drikkevand er en forudsætning for opfyldelse af dyrenes fysiologiske behov. Utilstrækkeligt vandoptag pga. restriktiv tildeling eller konkurrence om vandkilde kan medføre tørst og dehydrering. Tørst motiverer dyret til at drikke, men hvis der ikke er adgang til vand vil motivationen for at drikke overstige den normale tærskelværdi, hvilket er forbundet med risiko for en negativ subjektiv oplevelse af tørst og reduceret dyrevelfærd.

Transport: Ingen krav.

Dødelighed: Niveau af dødelighed registreres og kan dokumenteres hvis ønsket. Et højt niveau kan medføre tab af mærket.

Dyrevelfærd: En høj dødelighed skyldes typisk sygdomsproblemer som reducerer køers velfærd.

Medicinering: Niveau af antibiotikaforbrug registreres og kan dokumenteres hvis ønsket. Et højt niveau kan medføre tab af mærket.

Dyrevelfærd: Et højt antibiotikaforbrug indikerer at der er et sundhedsproblem i besætningen som kan være et dyrevelfærdsproblem. Et lavt niveau af antibiotika er dog ikke nogen garanti for et tilfredsstillende sundhedsniveau da det lave niveau kan skyldes underbehandling. Et lavt antibiotikaforbrug bør derfor ses i sammenhæng med dødeligheden. I Danmark overvåges antibiotikaforbruget af myndighederne og hvis niveauet når over et given grænse defineret i ADD (specificeret per dyregruppe) stilles krav om at udarbejde en handlingsplan for at nedbringe niveauet.

Opdræt

Fuldspaltegulve: Ikke tilladt

Dyrevelfærd: Opstaldning i bokse med fuldspaltegulv hæmmer dyrenes rejse- og lægge-sig adfærd og hæmmer deres mulighed for bevægelse. Belægningsgraden er typisk høj, hvilket medfører reduceret hviletid og et højt aggressionsniveau. Betonspaltegulvet er uegnet som liggeunderlag og gulvets manglende skridsikkerhed hæmmer socialadfærd og hudplejeadfærd pga. udskridninger under aktivitet.

Totalt staldareal: Minimumskrav (jf tabel) - Dette krav omfatter fællesbokse med strøelse i hele boksen. Tilsvarende totalareal i fællesbokse med ustrøet ædeareal er 4,8 m²/dyr ved 400-500 kg vægt.

Mindstemål totalareal og liggeareal til ungdyr i fællesbokse

Vægtklasser	< 200 kg	200-300 kg	300-400 kg	400-500 kg	> 500 kg
Totalareal i bokse m.ustrøetæde-areal, m ² /dyr	2,7	3,4	4,2	4,8	5,4
Liggeareal i bokse m.ustrøetæde-areal, m ² /dyr	2,2	2,7	3,3	3,8	4,3
Totalareal i bokse med dybstrøelse i hele boksen, m ² /dyr	2,6	3,2	3,8	4,4	5,0

Dyrevelfærd: Små pladsforhold medfører et højt aggressionsniveau og at specielt lavt rangerende individer får begrænset deres adgang til foder og vand, samt mulighed for hvile og hudpleje. En forøgelse af belægningsgraden i fællesbokse medfører mere aggression og kortere liggetid. I fællesbokse med ustrøet æde-areal skal det størrelsen af det halmstrøede hvileareal sikre, at alle dyr kan ligge ned samtidig.

Sengebåsedimensioner: Intet krav

Vejledende anbefalede mindstemål på sengebåse til kalve og ungdyr:

Vægt	< 150 kg	150 - 200 kg	200 - 300 kg	300 - 400 kg	400 - 500 kg	500-600 kg	> 600 kg
Bredde i Meter	0,55	0,60	0,70	0,85	0,95	1,10	1,20
Længde i meter, hvis mod væg	1,50	1,60	1,70	1,95	2,15	2,40	2,60

Længde i meter, hvis mod anden række eller åbent areal	1,40	1,50	1,60	1,80	2,00	2,25	2,25
--	------	------	------	------	------	------	------

Strøet leje: Dybstrøelse eller strøet leje. Strøelsesmængden skal være tilstrækkelig til, at lejet uanset underlag, altid er rent, tørt og former sig efter dyrets krop.

Dyrevelfærd: Undersøgelser baseret på køer, kvier og ungtyre viser, at dyrene foretrækker de blødeste underlag, at de ligger længere tid på de blødeste underlag, og at de har lettere ved at rejse og lægge sig på de blødeste underlag. Endvidere medfører dybstrøelse og velstrøede underlag færre haseskader end underlag med ingen eller minimal strøelse. Hos køer er vist, at dyrene ligger længere tid i sengebåse med dybstrøelse af halm, savsmuld eller sand end i sengebåse med madrasser med minimal strøelse. Ligeledes er der færre haseskader blandt køer i sengebåse med dybstrøelse af halm, savsmuld eller sand end blandt køer i sengebåse med madrasser med minimal strøelse. Hos køer øgedes liggetiden lineært med øget strøelsesmængde fra 2 cm til 15 cm halm, og fra 2 til 9 cm savsmuld, i båse med en kanalsyet madras. Jo lettere dyret er jo mindre sammentrykker det strøelsen, når det ligger på den. Derfor skal der formentlig en mindre strøelsesmængde til for at opnå samme lag sammentrykt strøelse, efter dyret har ligget i den, jo lettere dyret er. Det vurderes at dybstrøelse (30 cm) eller 9-10 cm strøelse vil opfylde kravet.

Ædepladser: Intet krav

Anbefalede mindstemål på bredde af ædeplads til kalve og ungdyr

Vægt	<100 kg	100-150 kg	150-200 kg	200-300 kg	300-400 kg	400-500 kg	>500 kg
Bredde meter pr.ædeplads	0,30	0,35	0,40	0,50	0,55	0,60	0,65

Grovfoder: Ungdyr skal i mindst 20 timer af døgnet have adgang til grovfoder med tilstrækkeligt fiberindhold til at sikre en normal drøvtygning.

Dyrevelfærd: Stofskiftelidelser kan forekomme ved overforsyning af letfordøjelige kulhydrater, et højt niveau af protein eller sukker og ved strukturfattigt foder. Dette kan medføre sur vom med deraf relaterede produktionssygdomme. En måde at undgå sur vom på er ved at sikre, at koen optager store mængder grovfoder, der sikrer den nødvendige drøvtygning.

Adgang til vand: Fri adgang til frisk drikkevand uanset alder. Ved anvendelse af drikkekop skal der være 2 uafhængige drikkekoppe/ boks ved gruppeopstaldning, dog maks 10 dyr/drikkekop (vgt. <300kg) hhv. maks. 6 dyr/drikkekop (vgt. > 300 kg). Ved vandkar hhv. 20, 17, 13 og 12 dyr/m drikkekar for maks. vgt. 100, 200, 300 og 400 kg. Min. vandflow til kopper og kar 10 l/min.

Dyrevelfærd: Fri adgang til frisk drikkevand er en forudsætning for opfyldelse af dyrenes fysiologiske behov. Utilstrækkeligt vandoptag pga. restriktiv tildeling eller konkurrence om vandkilde kan medføre tørst og dehydrering. Tørst motiverer dyret til at drikke, men hvis der ikke er adgang til vand vil motivationen for at drikke overstige den normale tærskelværdi, hvilket er forbundet med risiko for en negativ subjektiv oplevelse af tørst og reduceret dyrevelfærd.

Kalve i enkeltboks: Maks. 8 uger efter fødsel.

Dyrevelfærd: Enkeltopstaldning begrænser kalves mulighed for social kontakt og bevægelse. Social opstaldning (parvist eller i små grupper) gør kalvene mindre frygtsomme og øger deres social kompetencer og indlæringssevne. Socialt opstaldede kalve reagerer mindre end enkeltopstaldede på belastning ved f.eks. fravæning, om-gruppering og menneskelig håndtering. Normale sociale færdigheder udvikles kun, når kalvene har mulighed for fuld social interaktion (altså i par eller gruppebokse).

Mælkefodring: Kalve som får en væsentlig del af foderet som mælk skal fodres to gange dagligt. Ingen krav om mælkefodringsperiode.

Dyrevelfærd: For at sikre kalven mod sult skal kalven fodres minimum to gange dagligt i mælkefodringsperioden. Tildeling af mælk i 3 måneder giver mulighed for en gradvis mælkefravæning og dermed at sikre en høj optagelse af kraftfoder og grovfoder før fuldstændig fravæning.

Transport: Ingen krav.

Dødelighed: Niveau af dødelighed registreres og kan dokumenteres hvis ønsket. Et højt niveau kan medføre tab af mærket.

Dyrevelfærd: En høj dødelighed skyldes typisk sygdomsproblemer som reducerer kalves velfærd. Kalve over 3 mdr. har normalt en lav dødelighed.

Medicinering: Niveau af antibiotikaforbrug registreres og kan dokumenteres hvis ønsket. Et højt niveau kan medføre tab af mærket.

Dyrevelfærd: Et højt antibiotikaforbrug indikerer at der er et sundhedsproblem i besætningen som kan være et dyrevelfærdsproblem. Et lavt niveau af antibiotika er dog ikke nogen garanti for et tilfredsstillende sundhedsniveau da det lave niveau kan skyldes underbehandling. Et lavt antibiotikaforbrug bør derfor ses i sammenhæng med dødeligheden. I Danmark overvåges antibiotikaforbruget af myndighederne og hvis niveauet når over et given grænse defineret i ADD (specificeret per dyregruppe) stilles krav om at udarbejde en handlingsplan for at nedbringe niveauet.

Niveau 2: Det gode udeliv

Minimumskrav er som Niveau 1. Niveau 2 har derudover krav om at køer og opdræt (kvier) kommer på græs i sommerhalvåret, samt krav til adgang til vand ude.

Modtagelse af dyr fra andre besætninger: For dyr, der planlægges at sælges under mærket Det gode staldliv er det kun tilladt at modtage dyr fra andre besætninger, som har samme eller højere mærkeniveau. Det er dog tilladt at modtage avlsdyr fra besætninger der ikke lever op til dette krav.

Malkekøer

Sommergræsning: Afgræsning i mindst 6 timer dagligt i mindst 150 dage i perioden fra 15. april til 1. november.

Dyrevelværd: Fordele ved afgræsning er gode pladsforhold, der giver mulighed for øget bevægelse og motion. God plads giver ligeledes mulighed for at undvige aggressive flokfæller og medfører et lavere aggressionsniveau end på stald. På græs har dyrene mulighed for uhindret udførelse af rejse- og læggesig adfærden og mulighed for komfortable hvilestillinger. Desuden ses ved afgræsningen lavere forekomst af halthed som følge af infektiøse klovlidelser, samt lavere forekomst af taberkøer.

Adgang til vand, ude: Fri adgang til frostfrit drikkevand placeret i tilknytning til det areal der afgræsses. Ved anvendelse af vandtrug, kar og kopper er belægning af vandkilden som indendørs, dvs. ved anvendelse af drikkekop skal der være maks. 6 dyr/drikkekop. Ved drikkekar maks. 10 dyr/m drikkekar. Min. vandflow til kopper og kar er 10 l/min.

Dyrevelværd: Græssende dyr bevæger sig over et større areal og placering af vandkilden i forhold til dette er afgørende for at dyrene kan opnå fri adgang til vand, såvel som græs. Generelt drikker dyr mere ad gangen jo længere afstand der er mellem foder- og vandkilde, men skal dyrene gå langt efter vand, vil dette medføre reduceret vand og græsoptagelse. Fri adgang til frisk drikkevand er en forudsætning for opfyldelse af dyrenes fysiologiske behov. Utilstrækkeligt vandoptag pga. restriktiv tildeling eller konkurrence om vandkilde kan medføre tørst og dehydrering. Tørst motiverer dyret til at drikke, men hvis der ikke er adgang til vand vil motivationen for at drikke overstige den normale tærskelværdi, hvilket er forbundet med risiko for en negativ subjektiv oplevelse af tørst og reduceret dyrevelfærd.

Alle øvrige kriterier for malkekøer er som i Niveau 1

Opdræt

Sommergræsning: Afgræsning i mindst 6 timer dagligt i mindst 150 dage i perioden fra 15. april til 1. november (gælder opdræt over 6 måneder).

Dyrevelværd: Fordele ved afgræsning er gode pladsforhold, der giver mulighed for øget bevægelse og motion. God plads giver ligeledes mulighed for at undvige aggressive flokfæller og medfører et lavere aggressionsniveau end på stald. På græs har dyrene mulighed for uhindret udførelse af rejse- og lægge-

sig adfærden og mulighed for komfortable hvilestillinger. Desuden ses ved afgræsningen lavere forekomst af halthed som følge af infektiøse klovidelser. Endelig er afgræsning til kvier sat i forbindelse med bedre konstitution. Således havde kvier, der havde været på græs i sommerperioden, en bedre bevægeevne end kvier, der ikke havde været på græs.

Adgang til vand, ude: Fri adgang til frostfrit drikkevand placeret i tilknytning til det areal der afgræsses. Ved anvendelse af vandtrug, kar og kopper er belægning af vandkilden som indendørs, dvs. ved anvendelse af drikkekop skal der være 2 uafhængige drikkekopper/ boks ved gruppeopstaldning, dog maks 10 dyr/drikkekop (vgt. <300kg) hhv. maks. 8 dyr/drikkekop (vgt. > 300 kg). Ved vandkar hhv. 20, 17, 13 og 12 dyr/m drikkekar for maks. vgt. 100, 200, 300 og 400 kg. Min. vandflow til kopper og kar 10 l/min.

Dyrevelværd: Græssende dyr bevæger sig over et større areal og placering af vandkilden i forhold til dette er afgørende for at dyrene kan opnå fri adgang til vand, såvel som græs. Generelt drikker dyr mere ad gangen jo længere afstand der er mellem foder- og vandkilde, men skal dyrene gå langt efter vand, vil dette medføre reduceret vand og græsoptagelse. Fri adgang til frisk drikkevand er en forudsætning for opfyldelse af dyrenes fysiologiske behov. Utilstrækkeligt vandoptag pga. restriktiv tildeling eller konkurrence om vandkilde kan medføre tørst og dehydrering. Tørst motiverer dyret til at drikke, men hvis der ikke er adgang til vand vil motivationen for at drikke overstige den normale tærskelværdi, hvilket er forbundet med risiko for en negativ subjektiv oplevelse af tørst og reduceret dyrevelfærd.

Alle øvrige kriterier for opdræt er som i Niveau 1

Niveau 3: Det Økologiske liv

Niveau 3 lever op til EU's krav for økologisk produktion men ikke nødvendigvis danske regler, herunder brancheaftaler. Det skal bemærkes, at dette medfører at der ikke er et generel forbud mod bindestalde samt og der er ikke mindste krav til sengebåsedimensioner. Det anbefales dog at producenter i vid udstrækning som muligt følger stald- kravene for niveau 1 og 2.

Modtagelse af dyr fra andre besætninger: Til fornyelse af den naturlige vækst i besætningen, kan der indsættes ikke-økologiske hundyr til avl. Der må kun indsættes hundyr, der ikke har født, dvs., kvier. Antallet af ikke-økologiske dyr, som må indsættes, beregnes på basis af de seneste 12 måneders antal voksne dyr (årsdyr) i besætningen. Der må maksimalt indsættes 10 pct. per år i besætninger med kvæg

Malkekøer

Bindestald: Tilladt forudsat adgang til motion daglig på passende areal samt ude mindst 2 gange per uge

Dyrevelfærd: Opstaldning i bindestald hæmmer dyrenes rejse- og lægge-sig adfærd og hæmmer deres mulighed for bevægelse. Adgang til større areal med skridsikker underlag vil dog give nogen mulighed for udførelse af bevægelse og social adfærd. Varighed af adgang til arealet skal tilpasses dyrenes aktivitet. Da motivationen stiger over få dage skal adgang til motionsareal gives med få dages mellemrum.

Totalareal: Min. 6 m² per ko

Dyrevelfærd: Små pladsforhold medfører et højt aggressionsniveau og at specielt lavt rangerende individer får begrænset deres adgang til foder og vand, samt mulighed for hvile og hudpleje.

Sengebåsedimensioner: Ingen dimensionskrav.

Strøet leje: Dybstrøelse eller tilstrækkelig strøelse til at dyrene kan ligge uden at få skader.

Dyrevelfærd: Dybstrøelse af f.eks. sand i sengebåsene eller rigelig strøelse ovenpå madrasser eller måtter i sengebåse bevirker at dyrene ligger i længere tid og at de har lettere ved at rejse- og lægge sig. Køer ligger længere tid i sengebåse med dybstrøelse af halm, savsmuld eller sand end i sengebåse med madrasser med minimal strøelse. Der er en øget liggetid ved at øge strøelsesmængden fra 2 cm til 15 cm sammentrykt halm, og fra 2 til 9 cm sammentrykt savsmuld, oven på en kanalsyet madras. Endelig er der færre haseskader blandt køer i sengebåse med dybstrøelse af halm, savsmuld eller sand end blandt køer i sengebåse med madrasser med minimal strøelse. Jo lettere dyret er jo mindre sammentrykker det strøelsen, når det ligger på den. Derfor skal der formentlig en mindre strøelsesmængde til for at opnå samme lag sammentrykt strøelse, efter dyret har ligget i den, jo lettere dyret er. Der anbefales dybstrøelse (30 cm) eller 9-10 cm strøelse.

Ædepladser: Ingen krav.

Grovfoder: Min. 60 % af den daglige foderration skal være grovfoder (% af tørstof)

Dyrevelfærd: Stofskiftelidelser kan forekomme ved overforsyning af letfordøjelige kulhydrater, et højt niveau af protein eller sukker og ved strukturfattigt foder. Dette kan medføre sur vom med deraf relaterede produktionssygdomme. Optagelse af store mængder grovfoder, der sikrer den nødvendige drøvtygning, medfører et sundt vommiljø.

Adgang til vand, inde: Alle dyr skal have let adgang til frisk drikkevand

Dyrevelfærd: Fri adgang til frisk drikkevand er en forudsætning for opfyldelse af dyrenes fysiologiske behov. Utilstrækkeligt vandoptag pga. restriktiv tildeling eller konkurrence om vandkilde kan medføre tørst og dehydrering. Tørst motiverer dyret til at drikke, men hvis der ikke er adgang til vand vil motivationen for at drikke overstige den normale tærskelværdi, hvilket er forbundet med risiko for en negativ subjektiv oplevelse af tørst og reduceret dyrevelfærd.

Adgang til vand, ude: Alle dyr har til hver en tid adgang til frisk frostfrit drikkevand

Dyrevelfærd: Græssende dyr bevæger sig over et større areal og placering af vandkilden i forhold til dette er afgørende for at dyrene kan opnå fri adgang til vand, såvel som græs.

Sommergræsning: Afgræsning i perioden fra 15. april til 1. november, når forholdene tillader det.

Dyrevelfærd: Fordele ved afgræsning er gode pladsforhold, der giver mulighed for øget bevægelse og motion. God plads giver ligeledes mulighed for at undvige aggressive flokfæller og medfører et lavere aggressionsniveau end på stald. På græs har dyrene mulighed for uhindret udførelse af rejse- og læggesig adfærden og mulighed for komfortable hvilestillinger. Desuden ses ved afgræsningen lavere forekomst af halthed som følge af infektiøse klowlidelser, samt lavere forekomst af taberkøer.

Transport: Max 8 timers transport

Dyrevelfærd: Malkekøer er belastede under transport og bør køres kortest muligt - til det nærmeste slagteri. Brug for fokus på deres egnethed til transport, herunder på interval siden sidste malkning.

Dødelighed: Niveau af dødelighed registreres og kan dokumenteres hvis ønsket. Et højt niveau kan medføre tab af mærket.

Dyrevelfærd: En høj dødelighed skyldes typisk sygdomsproblemer som reducerer køers velfærd.

Medicinering: To gange normal tilbageholdelsestid på veterinærmedicin. maks. 3 behandlinger med antibiotika per år.

Dyrevelfærd: Vigtigt at syge dyr håndteres så deres lidelser reduceres /elimineres. Øgede omkostninger ved behandling kan være sundhedsfremmende da det kan stimulere til forebyggelse af behandlingskrævende sygdomme. I Danmark overvåges antibiotikaforbruget af myndighederne og hvis

niveauet når over et given grænse defineret i ADD (specificeret per dyregruppe) stilles krav om at udarbejde en handlingsplan for at nedbringe niveauet.

Kalve og opdræt

Fuldspaltegulve: Ikke tilladt

Dyrevelfærd: Opstaldning i bokse med fuldspaltegulv hæmmer dyrenes rejse- og lægge-sig adfærd og hæmmer deres mulighed for bevægelse. Belægningsgraden er typisk høj, hvilket medfører reduceret hviletid og et højt aggressionsniveau. Betonspaltegulvet er uegnet som liggeunderlag og gulvets manglende skridsikkerhed hæmmer socialadfærd og hudplejeadfærd pga. udskridninger under aktivitet.

Totalareal: Krav (jf tabel) - Mindst halvdelen fast gulv.

Vægtklasser	< 100 kg	100- 200 kg	200- 350 kg	> 350 kg
Totalareal bokse, m ² /dyr	1,5	2,5	4,0	5,0

Dyrevelfærd: Små pladsforhold medfører et højt aggressionsniveau og at specielt lavt rangerende individer får begrænset deres adgang til foder og vand, samt mulighed for hvile og hudpleje.

Sengebåsedimensioner: Intet krav

Strøet leje: Dybstrøelse eller strøet leje. Strøelsesmængden skal være tilstrækkelig til, at lejet uanset underlag, altid er rent, tørt og former sig efter dyrets krop.

Dyrevelfærd: Undersøgelser baseret på køer, kvier og ungtyre viser, at dyrene foretrækker de blødeste underlag, at de ligger længere tid på de blødeste underlag, og at de har lettere ved at rejse og lægge sig på de blødeste underlag. Endvidere medfører dybstrøelse og velstrøede underlag færre haseskader end underlag med ingen eller minimal strøelse. Hos køer er vist, at dyrene ligger længere tid i sengebåse med dybstrøelse af halm, savsmuld eller sand end i sengebåse med madrasser med minimal strøelse. Ligeledes er der færre haseskader blandt køer i sengebåse med dybstrøelse af halm, savsmuld eller sand end blandt køer i sengebåse med madrasser med minimal strøelse. Jo lettere dyret er jo mindre sammentrykker det strøelsen, når det ligger på den. Derfor skal der formentlig en mindre strøelsesmængde til for at opnå samme lag sammentrykt strøelse, efter dyret har ligget i den, jo lettere dyret er. Der anbefales dybstrøelse (30 cm) eller 9-10 cm strøelse.

Ædepladser: Ingen krav.

Grovfoder: Min. 60 % af den daglige foderration skal være grovfoder (% af tørstof). Mælkefodrede kalve skal bare have adgang til grovfoder.

Dyrevelfærd: Fodring med traditionel kalvestartblanding kan medføre subakut vomacidose, men optagelsen af grovfoder medvirker til normal vomudvikling.

Kalv skal gå sammen med ko: Minimum 24 timer.

Dyrevelfærd: Uforstyrret ko-kalv kontakt de første 6-24 timer efter fødsel giver koen mulighed for at slikke kalven ren, hvilket aktiverer kalven.

Kalve i enkeltboks: Maks 0-7 dage efter fødsel.

Dyrevelfærd: Enkeltopstaldning begrænser kalves mulighed for social kontakt og bevægelse. Social opstaldning (parvist eller i små grupper) gør kalvene mindre frygtsomme og øger deres social kompetencer og indlæringssevne. Socialt opstaldede kalve reagerer mindre end enkeltopstaldede på belastning ved f.eks. fravæning, om-gruppering og menneskelig håndtering. Normale sociale færdigheder udvikles kun, når kalvene har mulighed for fuld social interaktion (altså i par eller gruppebokse).

Fravæning: Komælk i min. 13 uger

Dyrevelfærd: Tildeling af mælk i 3 måneder giver mulighed for en gradvis mælkefravæning og dermed at sikre en høj optagelse af kraftfoder og grovfoder før fuldstændig fravæning.

Sommergræsning: Adgang til afgræsning 1/5-1/11 (kalve 4-6 mdr. 1/5-1/9).

Dyrevelfærd Fordele ved afgræsning er gode pladsforhold, der giver mulighed for øget bevægelse og motion. God plads giver ligeledes mulighed for at undvige aggressive flokfæller og medfører et lavere aggressionsniveau end på stald. På græs har dyrene mulighed for uhindret udførelse af rejse- og læggesig adfærden og mulighed for komfortable hvilestillinger. Desuden ses ved afgræsningen lavere forekomst af halthed som følge af infektiøse klovlidelser. Endelig er afgræsning til kvier sat i forbindelse med bedre konstitution. Således havde kvier, der havde været på græs i sommerperioden, en bedre bevægeevne end kvier, der ikke havde været på græs.

Transport: Max 8 timers transport

Dyrevelfærd: Kalve er specielt belastede ved transport. For kalve kan læsning/aflæsning være mere problematisk end de andre kvægtyper fordi de yngste dyr endnu ikke følger hinanden. Man ved at de er mere følsomme overfor lange transporter end ældre dyr, og at der kan være problemer ved lange transporter (f. eks ved eksport) med at de ikke drikker vand i bilen selvom det er der.

Medicinering: To gange normal tilbageholdelsestid på veterinærmedicin. maks. 3 behandlinger med antibiotika per år til avlsdyr og 1 behandling hele livet for slagtedyr.

Dyrevelfærd: Vigtigt at syge dyr håndteres så deres lidelser reduceres/elimineres. Øgede omkostninger ved behandling kan være sundhedsfremmende da det kan stimulere til forebyggelse af behandlingskrævende sygdomme. I Danmark overvåges antibiotikaforbruget af myndighederne og hvis

niveauet når over et given grænse defineret i ADD (specificeret per dyregruppe) stilles krav om at udarbejde en handlingsplan for at nedbringe niveauet.

Dødelighed: Niveau af dødelighed registreres og skal dokumenteres hvis ønsket. Et højt niveau kan medføre tab af mærket

Dyrevelfærd: En høj dødelighed skyldes typisk sygdomsproblemer som reducerer kalves velfærd. Kalve over 3 mdr. har normalt en lav dødelighed.

Niveau 4: Det Ekstra Gode Liv

Der vil til stadighed være pionerer, der ønsker at producere produkter på en speciel måde (særligt ekstensiv, særlige racer, særlig fodring etc.), hvor produktionskonceptet har en eller flere markante fordele for dyrevelfærden. Frem for at kræve at disse produktioner lever op til en række standardkriterier er der i stedet opsat en standardprocedure for vurdering af kandidater til **Det Ekstra Gode Liv**.

Der er tale om et uafhængigt ekspertpanel for at sikre uvildig vurdering.

- Der udfyldes et skema som er tilpasset produktionen (svin, mælk kylling, æg etc.) og som beskriver dyrevelfærden for kandidaten.
- Skemaet dækker alle de hovedtemaer indenfor dyrevelfærd som også er dækket af kriterierne i Niveau 1, 2 og 3.
- Aarhus Universitet etablerer et panel af 2-4 uvildige eksperter, som dækker faglig viden om dyrevelfærd i den pågældende produktion.
- Hvert panelmedlem gives fylldig information om den pågældende produktionskoncept og relevant viden i forhold til at kunne vurdere af dyrevelfærden.
- Hvert panelmedlem gives endvidere information om kriterierne for **Det Gode Staldliv** og **Det Økologiske Liv** for den samme dyregruppe. Panelmedlemmerne bliver bedt om at score kandidaten på en skala fra 0-3 for hvert af de fire dyrevelfærdstemaer: mulighed for artspecifik naturlig adfærd, god sundhed, god fodring og god bevægelse. Panelmedlemmerne bliver derefter bedt om at give og motivere deres samlede vurdering af om dyrevelfærden er dårligere, ligeså god eller bedre end:
 - Dyrevelfærden i **Det Økologiske Liv**, der samtidig lever op til de danske brancheregler for økologisk produktion for samme dyregruppe
 - Dyrevelfærden i **Det Gode Staldliv, samt det gode udeliv** for samme dyregruppe.
- I tilfælde af produktionskonceptet ikke vurderes at være bedre end **Det Gode Staldliv, Det Gode Udeliv** eller **Det Økologiske Liv** (der lever op til danske brancheregler) giver panelmedlemmerne forslag til hvordan produktionskonceptet kunne blive bedre end **Det Gode Staldliv og/eller Det Økologiske Liv**
- Resultaterne samles i en rapport af AU samt COOP inddrager som beslutningsgrundlag for om produktionskonceptet tildeles niveau 4.

